
Lokale meerwaarde NME

Rapportage onderzoek 'Bestuurlijke vraagarticulatie NME', uitgevoerd in opdracht van het programmabureau NME

Auteur: Nanneke van der Heijden

Datum: mei 2010

1. Naar een stimulans voor lokale vraagsturing NME

Een van de speerpunten uit de nota NME "Kiezen, leren en meedoen" is het stimuleren van meer (lokale) bestuurlijke regie. Het Programmabureau NME dat is gezeteld bij Agentschap.NL en de nota uitvoert, wil stimuleren dat zo veel mogelijk gemeenten de verantwoordelijkheid nemen voor natuur- en milieueducatie en hun rol op dit beleidsterrein verder activeren, onder meer door NME op te nemen in de beleidsplannen. Een middel om dit te bevorderen is het arrangement, een vorm van co-financiering van een gezamenlijk initiatief van meerdere partijen. Hiermee kan het programma NME lokale initiatieven ondersteunen alsook lokale (en regionale) samenwerking tussen partijen die belang hebben bij NME. Omdat de arrangementen starten vanuit de vraag van eindgebruikers dan wel vanuit een bestuurlijke vraag, bestaat bij het Programma NME behoefte aan inzicht in de vraag hoe de lokale vraagsturing voor NME te prikkelen en hoe NME op de bestuurlijke agenda te krijgen én te houden.

Het is niet zozeer dat op dit moment gemeenten en gemeentebestuurders het belang van natuur- en milieueducatie niet erkennen. Integendeel, het inzicht dat als inwoners, jong en oud, hun omgeving kennen, zich bewust worden van de uniciteit ervan en er plezier aan beleven, ze hun omgeving meer zullen waarderen en er meer zorg voor zullen dragen, is alom aanwezig. Wel leidt de huidige economische crisis tot bezuinigingen en (wettelijke) kerntakendiscussies bij gemeenten waarbij nut en noodzaak van NME nogal eens het onderspit dreigen te delven. Nu nieuwe gemeenteraden en colleges aan de slag gaan en bestuursakkoorden worden gesmeed, is het des te belangrijk dit moment te benutten en gemeenten te prikkelen om hun rol als actieve, stimulerende en vragende partij in het NME-beleid op te pakken en in te vullen.

2. Wat hebben we gedaan

In opdracht van het programmabureau NME heeft Bureau KLB eind 2009 een onderzoek uitgevoerd. Doel van het onderzoek was de behoeften, vragen en de lokale beleidscontext alsook de lokale (beleids)plannen en activiteiten voor NME bij bestuurders en ambtelijk

bestuursondersteuners in kaart te brengen, en het op basis van verkregen inzichten ontwikkelen van (communicatie)producten die inzicht geven in de meerwaarde van NME als beleidsinstrument en de bestuurlijke vraagarticulatie NME stimuleren.

Het onderzoek bestond uit de volgende onderdelen:

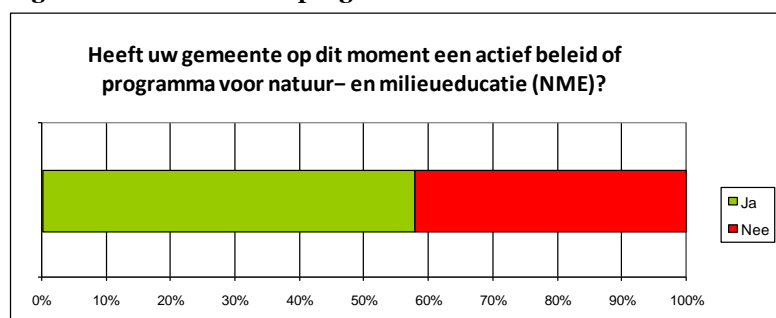
- Een vragenlijst 'Bestuurlijke vraagarticulatie NME' die is uitgezet onder alle lokale beleidsambtenaren NME. Van de 425 benaderde respondenten hebben 187 (44%) respondenten gereageerd en 145 respondenten (34%) de vragenlijst geheel beantwoord. Van de respondenten is een derde werkzaam bij een gemeente die is aangesloten bij het GDO.
- 8 diepte-interviews met wethouders met NME in hun portefeuille (gemeenten Bronckhorst, Gouda, Groningen, Maastricht, Nieuwegein, Tytsjerksteradiel, Woudrichem, en Zaanstad)
- 12 "twee-minuteninterviews" met bestuurders en beleidsambtenaren, afgenomen in de marge van een bestuurlijke bijeenkomst van het GDO.

De resultaten van het onderzoek presenteren we in deze notitie. Daarnaast is samen met het Programmabureau een factsheet ontwikkeld die is gestuurd naar alle beleidsambtenaren NME. Andere producten die het onderzoek heeft opgeleverd zijn een concept-artikel en een uitgebreid overzichtsdocument van alle opmerkingen, voorbeelden, tips en best practices die in de interviews, twee-minutengesprekken en in de antwoorden op de open vragen van de vragenlijst zijn gegeven.

3. Lokale beleidscontext NME

Wat gebeurt er beleidsmatig zoal op het gebied van natuur- en milieueducatie in de Nederlandse gemeenten? In elk geval geeft 58% procent van de lokale beleidsmedewerkers aan dat hun gemeente op dit moment een actief beleid of programma voor NME heeft.

Figuur 1. Actief beleid of programma voor NME

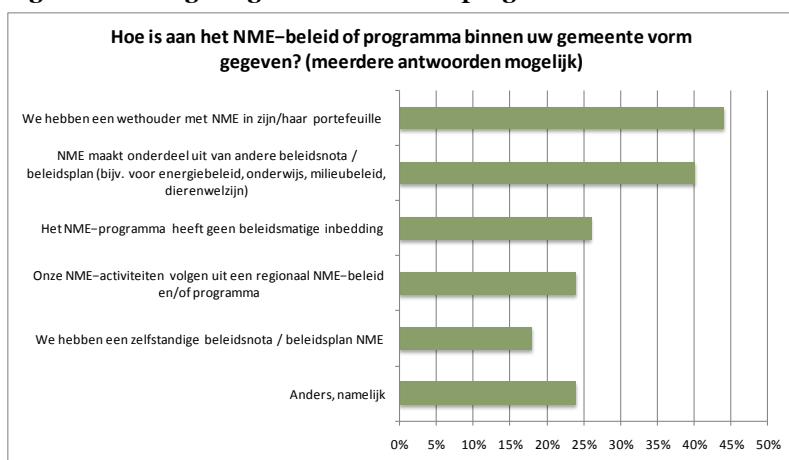

(n = 170)

¹ Ter vergelijking: in een onderzoek dat Bureau KLB in 2008 uitvoerde, gaf 72% van de respondenten (meest lokale beleidsambtenaren) aan dat hun organisatie actief aan natuur- en milieueducatie deed.

Op de vervolgvraag hoe aan dit beleid of programma binnen de gemeente vorm is gegeven, geeft driekwart van de respondenten aan dat de NME plannen en activiteiten een beleidsmatig inbedding kennen. Die beleidsmatige inbedding neemt verschillende vormen aan. Zo geeft 44% van de deelnemende gemeenten aan een wethouder te hebben met NME in zijn of haar portefeuille. Bij 40% van de gemeenten maakt NME onderdeel uit van een andere beleidsnota of beleidsplan terwijl 18% van de gemeenten beschikt over een zelfstandige beleidsnota of beleidsplan voor NME. Bij 24% van de gemeenten volgen de NME-activiteiten uit een regionaal NME-beleid of programma.

Figuur 2. Vormgeving NME-beleid of – programma

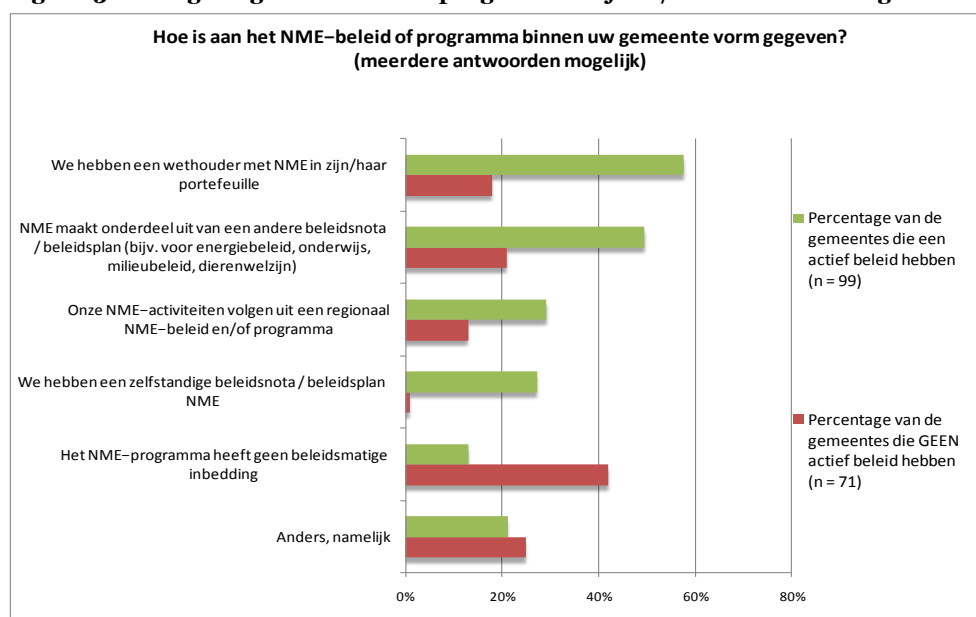

(n = 160)

Tot slot geeft bijna een kwart van de respondenten aan een andere invulling aan NME te geven dan de genoemde antwoordcategorieën. De antwoorden die hierbij zijn gegeven zijn zeer divers:

- er wordt op dit moment beleid ontwikkeld
- de gemeente stelt zich op als een Millenniumgemeente
- de gemeente heeft beleidsregels in een subsidieverordening opgesteld
- de NME-taak is overgedragen aan scholen
- scholen hebben een eigen actief NME programma
- geen NME programma en geen NME activiteit
- NME opgenomen bij de post 'onderwijs'
- er is een actief uitleenpunt
- er is een gezamenlijk NME-centrum met buurgemeenten

Ter verdieping op de antwoorden hebben we geanalyseerd hoe de gemeenten die aangeven wél en de gemeenten die aangeven niet een actief beleid en/of programma te hebben, dit beleidsmatig hebben vormgegeven.

Figuur 3. Vormgeving NME beleid of programma bij wel/niet NME-actieve gemeenten

Uit de resultaten van de analyse, zowel in figuur 3 als in tabel 1 weergegeven, blijkt dat er geen sprake is van een een-op-een relatie tussen een beleidsmatige inbedding van NME enerzijds en een actief NME beleid of programma anderzijds. Zo zegt 13% van de gemeenten die aangeven op dit moment een actief beleid of programma te hebben, dat dit programma geen beleidsmatige inbedding heeft. Andersom heeft een behoorlijk percentage van de gemeenten die zeggen geen actief beleid of programma voor NME te hebben, wel een wethouder met NME in de portefeuille, NME ingebed in een andere beleidsnota of een regionaal beleid of programma waarop kan worden teruggevallen. Slechts 42% van de gemeenten die zeggen geen actief beleid of programma te voeren, geeft aan geen beleidsmatige inbedding voor het NME-programma te hebben.

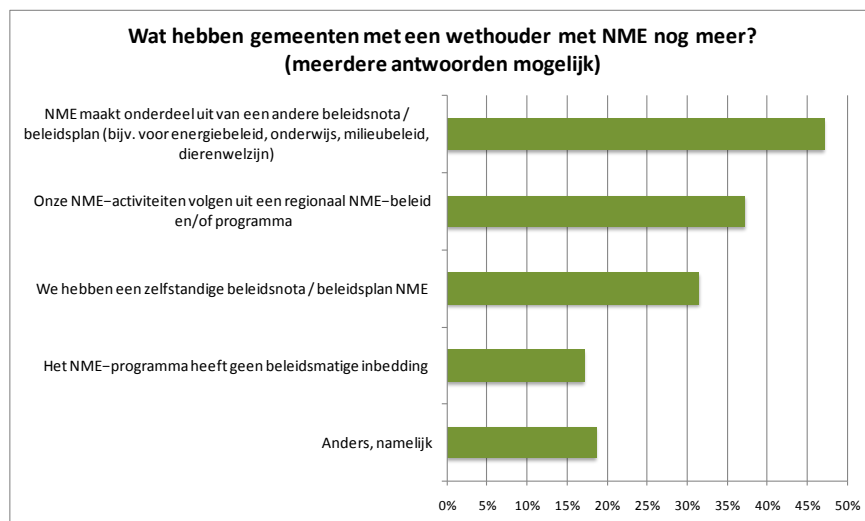
Tabel 1. Vormgeving NME beleid of programma bij wel/niet NME beleidsactieve gemeenten

Heeft uw gemeente op dit moment een actief beleid en/of programma voor NME		
	Percentage van de gemeenten die WEL een actief beleid hebben (n = 99)	Percentage van de gemeenten die GEEN actief beleid hebben (n = 71)
Antwoordmogelijkheid:		
We hebben een wethouder met NME in zijn/haar portefeuille	58%	18%
NME maakt onderdeel uit van andere beleidsnota / beleidsplan	49%	21%
Onze NME activiteiten volgen uit een	29%	13%

regionaal NME-beleid en/of programma		
We hebben een zelfstandige nota / beleidsplan	27%	1%
Het NME-programma heeft geen beleidsmatige inbedding	13%	42%
Anders, namelijk	21%	25%

Om nog meer gevoel te krijgen voor de beleidsmatige inbedding van NME hebben we vervolgens geanalyseerd op welke wijze gemeenten met een wethouder met NME in zijn/haar portefeuille, beleidsmatig vorm hebben gegeven aan NME. Dit varieert van geen beleidsmatige inbedding (17%) tot het integraal opnemen van NME in een andere beleidsnota of –plan (47%). Ongeveer een derde van de gemeenten met een NME-wethouder beschikt over een zelfstandige beleidsnota/beleidsplan NME. Een iets grotere groep gemeenten met een NME-wethouder (37%) put uit een regionaal beleid of programma of uit een andere beleidsnota waar NME deel van uit maakt.

Figuur 4. Vormgeving NME in gemeenten met NME-wethouder

(n = 70)

Het beeld dat ontstaat van NME in de gemeentepraktijk is tegelijkertijd gevarieerd en enigszins diffuus. NME in de gemeente is maatwerk. Een beleidsmatige inbedding voor NME is geen garantie voor een actieve uitvoering, terwijl andersom gemeenten NME-actief kunnen zijn zonder daarvoor beleid of een specifiek programma te hebben ontwikkeld. Dat NME in de gemeentelijke praktijk op verschillende manieren beleidsmatig wordt ingebed, mag ook blijken uit de onderstaande voorbeelden die zijn gegeven in de gesprekken met wethouders en ambtenaren van diverse gemeenten.

Voorbeelden van manieren waarop NME beleidsmatig gestalte krijgt:

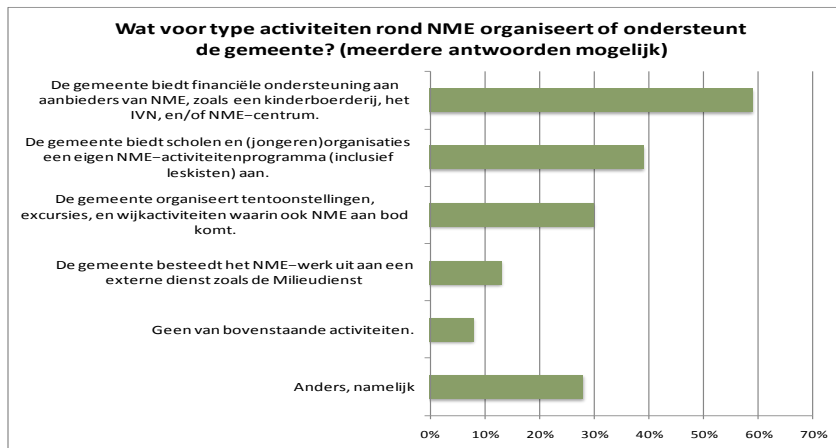
- Via het klimaatbeleid en de nota Dierenwelzijn. De gemeente is lid van de GDO en werkt aan de presentatie als Klimaatneutrale stad in 2020.

- NME is verweven in het (regionale) milieubeleidsplan. Daarnaast via de nota Dierenwelzijn, het duurzaamheidsbeleid en het vrijwilligersbeleid. De gemeente hanteert de doelstellingen van een Millenniumgemeente.
- NME is verweven in het milieubeleidsplan waarin leefbaarheid en duurzaamheid belangrijke uitgangspunten zijn. NME wordt ingezet voor het bereiken van beleidsdoelstellingen op het gebied van afval (zwerfvuilacties) en energiebesparing.
- NME zit in de nota Duurzaamheid: het is de bedoeling om het integraal bij verschillende beleidsterreinen in te zetten (milieu, duurzaamheid, onderwijs).
- Er is een Nota Natuur- en duurzaamheidseducatie. De gemeente is daarnaast lid van GDO, presenteert zich als fair trade stad en als duurzame energieneutrale stad. NME is expliciet opgenomen in het collegeprogramma.
- NME is gekoppeld aan de nota Afval en verweven met de activiteiten voor Countdown (biodiversiteit).
- NME is gekoppeld aan de nota Milieu met een vierjaarlijks uitvoeringsprogramma.
- NME zit nu nog in het Natuur- en milieuplan. In de toekomst zal NME onder het duurzaamheidsbeleid gaan vallen.
- NME is ingedeeld bij de afdeling 'Realisatie' en heeft te maken met beleid voor Ruimtelijke Ordening en leefbaarheid.
- Er is geen nota NME maar als je het goed beschouwt, komt NME op heel veel plekken terug in het beleid en de uitvoering daarvan.

4. Lokale uitvoering en organisatie NME

Hoe is NME lokaal georganiseerd in de gemeente en gemeentelijke organisatie en welke gestalte krijgt het in de uitvoering? Waar het gaat om de uitvoering van het beleid laten de gemeenten daar diverse modus operandi voor zien. De grootste groep gemeenten (59%) biedt financiële ondersteuning aan NME-aanbieders zoals de kinderboerderij, het NME-centrum of het IVN. Daarnaast biedt 38% van de gemeenten scholen en (jongeren)organisaties een eigen NME-activiteitenprogramma aan en organiseert 29% van de gemeenten tentoonstellingen, excursies en wijkactiviteiten waarin ook NME aan bod komt. Van de mogelijkheid om NME uit te besteden aan derden zoals een Milieudienst, maakt 13% van de gemeenten gebruik. Overigens is het aardig om op te merken dat uit de data-analyse blijkt dat een derde van de gemeenten die financiële ondersteuning bieden, zegt op dit moment geen actief beleid of programma voor natuur- en milieueducatie te hebben.

Figuur 5. Uitvoering activiteiten NME in en door gemeenten

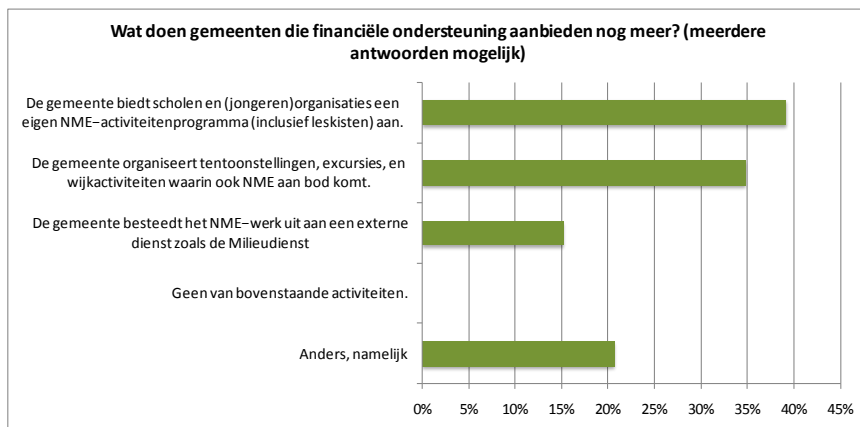
(n = 157)

Een groep van 28% van de respondenten geeft aan andere dan de genoemde activiteiten te ondersteunen of organiseren. Voorbeelden die zij hierbij hebben genoemd zijn onder meer:

- de boomplantdagen
- een jaarlijkse bijdrage aan IVN
- Consulentenschap t.b.v. het scholennetwerk
- subsidie voor een particuliere stichting
- financiering van projecten voor scholen
- NME centrum en kinderboerderij behoren tot het team duurzaamheid,
- we hebben een jeugdtuinencomplex, met twee andere gemeenten financieren we een gezamenlijk NME-centrum,
- we hebben een NME-medewerker in dienst van schoolbesturen,
- we doen specifieke acties of projecten zoals Stadsvogelproject, Week van de Zee,
- we stimuleren vrijwilligers voor natuureducatie
- deelname in regionale werkgroep milieucommunicatie

Om meer inzicht te krijgen of gemeenten die aangeven (alleen) financiële ondersteuning te bieden ook zelf actief NME-activiteiten organiseren, hebben we een nadere analyse van de gegevens uitgevoerd.

Figuur 6. Meer-activiteiten van gemeenten die financiële ondersteuning bieden

(n=92)

Hieruit blijkt dat 39% van de gemeenten die aangeven financiële ondersteuning te bieden, ook scholen en (jongeren)organisaties een eigen NME-activiteitenprogramma aanbiedt. Tevens organiseert 35% van de gemeenten die financiële ondersteuning bieden, tentoonstellingen, excursies en wijkactiviteiten waarin NME aan bod komt. Al met al zou voorzichtig kunnen worden geconcludeerd dat een aanzienlijk deel van de gemeenten die financiële ondersteuning bieden, ook zelf actief NME-activiteiten organiseert en uitvoert.

Zoals eerder geconcludeerd voor het beleid kan ook ten aanzien van de uitvoering van NME worden vastgesteld dat gemeenten in Nederland hier op verschillende manieren vorm aan geven. Het kan dan bijna niet anders of ook de inrichting van NME in de gemeentelijke organisatie en de beschikbaarheid van middelen en capaciteit zal in elke gemeente anders zijn geregeld. De volgende voorbeelden, afkomstig uit de interviews met diverse wethouders en beleidsambtenaren, ondersteunen dit beeld.

NME in de gemeentelijke organisatie

- NME is geïntegreerd bij de staf 'klimaat, verkeer en energiebeheer. "Zo voorkom je dat het een geïsoleerd project wordt."
- Als oplossing voor de beperkte capaciteit van de afzonderlijke gemeenten, is gekozen voor een samenwerkingsverband waarin de krachten en kennis worden gebundeld. "Een ambtenaar die 0,2 fte heeft, kan minder doen dan een ambtenaar die, in opdracht van 4 gemeenten, 1 fte heeft."
- NME is uitbesteed aan een aparte (geprivatiseerde) stichting NME.
- Meerjarenafspraken met het regionale NME-centrum waarvoor gemeente budget heeft.
- De gemeentelijke afdeling milieucommunicatie zet in op samenwerking met het lokale bezoekerscentrum voor het aanbieden van activiteiten aan lokale scholen.
- De afdeling Natuur- en duurzaamheidseducatie gaat over alle diensten heen. In samenwerking en overleg met het NME-centrum, scholen, kinderopvang, schooltuinen, stichting voor verstandelijk gehandicapten wordt een aanbod voor scholen en wijkgerichte NME-activiteiten ontwikkeld.
- NME-onderwijsactiviteiten worden uitbesteed aan een particuliere stichting. Een structureel scholenoverleg is georganiseerd waarin deze activiteiten worden besproken. Vanuit de afdeling afval wordt elk jaar een (afval)thema gekozen waaraan NME-activiteiten worden verbonden.
- Activiteiten worden uitbesteed aan de Milieudienst. De afspraken hierover worden gemaakt en aangestuurd door de beleidsmedewerker NME.
- Bij het opstellen van het jaarprogramma, voortvloeiend uit het Natuur- en milieubeleidplan, zijn de diensten Stadsontwikkeling, Economie en Beheer (waarbinnen de afdeling Milieu en Mobiliteit) betrokken. Voor de uitvoering van het jaarprogramma maakt de gemeente via een convenant afspraken met het NME-centrum m.b.t. het gebruik van de diensten en activiteiten.
- De gemeente voert een aantal NME-activiteiten zelf uit, waaronder bijvoorbeeld de zwerfvuilactie. Daarnaast is in samenwerking met andere gemeenten een NME-centrum opgericht waarmee meerjarenafspraken worden gemaakt over activiteiten en diensten.

Middelen voor NME (fte's en budget)

- Budgetten voor NME variëren van: € 16.000,- , € 35.000,- en €70.000,- tot 9 ton en 1 miljoen.
- Per inwoner wordt aan NME een bedrag besteed dat varieert van 1,16 per inwoner tot iets meer dan twee euro per inwoner.
- De zwerfvuilactie wordt uit het afvalpotje betaald.
- Het NME-centrum krijgt jaarlijks een basisfinanciering en daarnaast een projectfinanciering waarover

- jaarlijks afspraken worden gemaakt. Het geld komt van het rioleringsfonds en het klimaatbeleid.
- Er is een apart werkbudget voor leskisten, tentoonstellingen etc. en een apart budget voor het beheer en de beheerder/ coördinator van het NME-centrum. Daarnaast is er nog een budget voor de herinrichting van het stadspark en bijbehorende faciliteiten via een subsidie van regiobestuur.
 - Het NME-centrum krijgt projectmatig subsidie van gemeente (komt niet voor in de programmabegroting).
 - De gemeente heeft een beleidsmedewerker NME voor plm. 0,2 fte per week (80 uur per jaar)
 - De gemeente subsidieert de coördinator van het NME-centrum voor een deel. Het andere deel wordt gefinancierd via de uitvoering of advisering rond trajecten. In totaal heeft de gemeente voor NME 8,4 fte gereserveerd. Daarnaast kan de gemeente gebruik maken van plm. 50 vrijwilligers.
 - Er is 1,4 fte voor het NME centrum, 0,7 fte voor regionaal consultant en 0,4 fte voor de ondersteuner beschikbaar, die gezamenlijk door drie NME-samenwerkende gemeenten beschikbaar wordt gesteld.
 - Voor het educatief centrum is een apart budget t.b.v. gebouw en beheer; de NME-activiteiten worden productgericht verrekend. Daarnaast wordt de kinderboerderij gefinancierd vanuit de afdeling welzijn. De SLOK-subsidie wordt gebruikt voor klimaatacties en – communicatie.
 - Het nieuwe regionale samenwerkingsverband stelt een apart werkbudget beschikbaar voor het MEC, stelt budget beschikbaar voor de inrichting van het park waarin het MEC wordt geïntegreerd met het museum en de watermolen en heeft een apart budget gereserveerd voor het nieuwe (duurzame) gebouw. Er is subsidie geworven voor de inrichting van het stadspark.
 - De NME-activiteiten worden uitgevoerd door het NME centrum dat een zelfstandige stichting (PPS) is. Deze wordt voor driekwart financieel ondersteund door de gemeente (basisfinanciering en projectfinanciering) en moet het overige deel zelf binnenhalen via de markt.
 - Voor de invulling van het scholenprogramma werkt de gemeente samen met een particuliere stichting die het lesprogramma verzorgt. Het waterschap verleent hieraan medewerking en er is co-financiering vanuit de provincie.

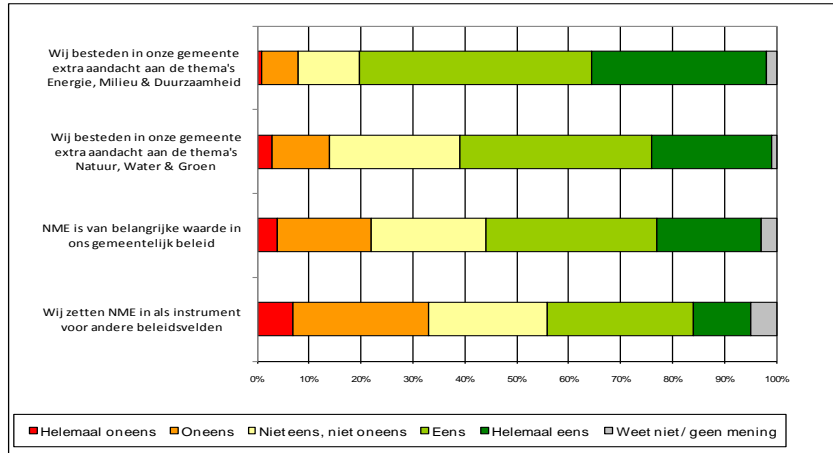
De voorbeelden van de manieren waarop middelen en mankracht in de organisatie wordt ingezet, laten zien dat de uitvoering van lokale NME vooral maatwerk is. Al naar gelang de gemeentelijke bedrijfsorganisatie, de voorgeschiedenis en ambities en beleidsplannen van de gemeente zijn er middelen en mankracht voor NME beschikbaar gesteld.

5. Meerwaarde van NME

Wat is het belang van NME voor gemeenten, welke meerwaarde heeft het en welke perspectieven biedt NME voor lokale beleidsplannen? Aan beleidsmedewerkers zijn vier stellingen voorgelegd over het belang van groen, natuur en NME voor de gemeente en het gemeentelijk beleid. De antwoorden op de stellingen tonen aan dat thema's als energie, milieu en duurzaamheid extra aandacht krijgen van gemeenten evenals, zij het in iets mindere mate, thema's als natuur, water en groen. Meer dan de helft van de respondenten stelt dat NME van (heel) belangrijke waarde is in het gemeentelijk beleid. Nog eens 39% van de respondenten geeft aan dat NME binnen de gemeente wordt ingezet als instrument voor (het behalen van doelstellingen voor) andere beleidsvelden.

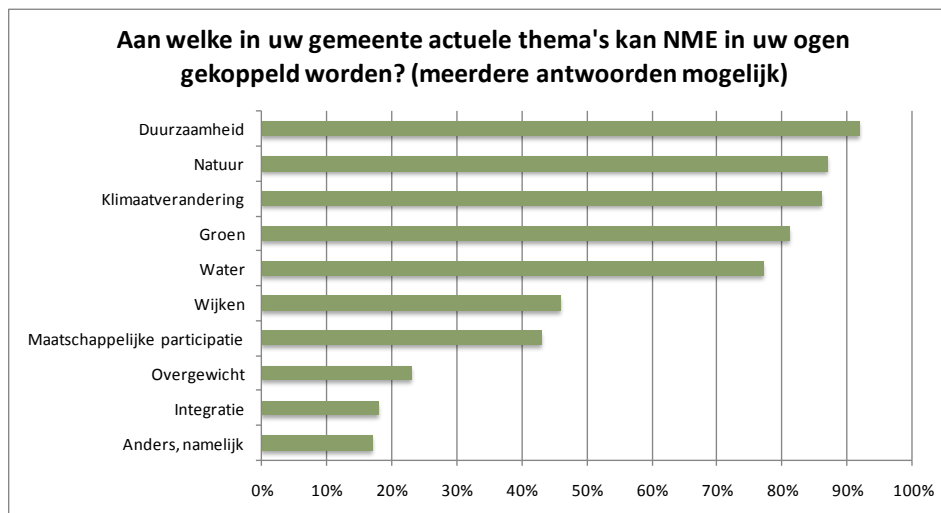
Figuur 7. Belang van natuur, milieu en NME voor gemeenten

(n=151)

Hoewel zes op de tien gemeenten NME nog niet instrumenteel inzet op andere beleidsterreinen, zien lokale beleidsmedewerkers hier zeer zeker goede perspectieven voor. Zo zou in hun ogen NME heel goed gekoppeld kunnen worden aan actuele thema's als duurzaamheid (92%), natuur (87%), klimaatverandering (86%), groen (81%) en water (77%), en ziet men ook perspectieven voor vruchtbare relaties tussen NME en wijken (46%), maatschappelijke participatie (43%) en tussen NME en thema's als overgewicht en integratie.

Figuur 8. Koppeling NME met andere actuele beleidsthema's

(n=150)

Dat NME zich goed leent om beleidsplannen op andere terreinen te versterken, blijkt ook uit de antwoorden op de vraag naar inspirerende voorbeelden van succesvolle NME-projecten of activiteiten in de gemeente. Een groot aantal voorbeelden die zijn aangedragen laten een instrumentele verwevenheid zien tussen natuur- en milieueducatie enerzijds en

het realiseren van beleidsplannen op andere thema's en terreinen anderzijds. Tevens geven andere voorbeelden aan dat NME inspireert door de projecten en activiteiten voor jeugd en jongeren, binnen- en buitenschools alsook door de aanleg en totstandkoming van groene voorzieningen in de gemeente, die bijdragen aan een prettige, groene leefomgeving.

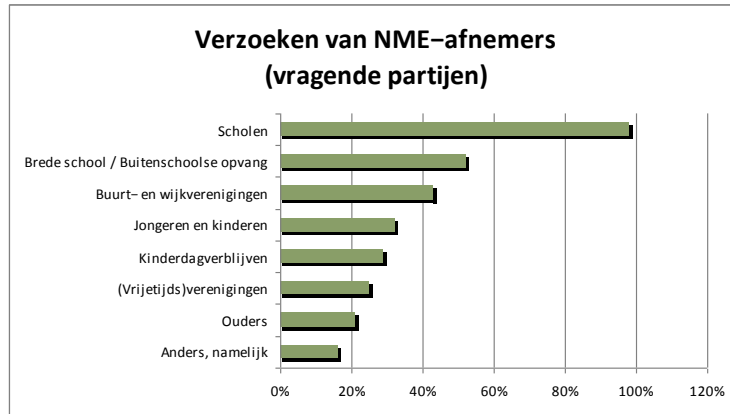
Tabel 2. Inspirerende voorbeelden van NME

Instrumenteel	School / Jeugd & jongeren	Groene voorzieningen
<ul style="list-style-type: none"> o Klimaatstraatactie; straatbewoners initieerden LED-straatverlichting o Kleintje Klimaat o Stadsvogelproject o Countdown 2020 o Wijkontwikkeling: schenken van fruitbomen (bewonersbeheer) voor nieuwbouwwijk o Vrouwen samen in prachtwijken (maatschappelijke participatie) o Zwerfafvalprojecten o Energiek Rivierenland o Adoptiegroen: bewonersgroepen beheren stukken openbaar groen o LED-feestverlichting ontstoken door wethouder en basisschoolleerlingen 	<ul style="list-style-type: none"> o Truiendag o Energy-survival op school met gastlessen door wethouder en medewerkers gemeente o Week / Nacht van de nacht o Het Bewaarde Land o Schoolbezoeken aan boerenbedrijven o Veldwerklessen o MilieuOntmoetingsProgramma; scholen bezoeken bedrijven o Jaarlijkse NME-dag o Doe-paden o Boomfeestdag o Educatieschip de Watervlo o Dag van de duurzaamheid 	<ul style="list-style-type: none"> o Groene schoolpleinen o Groene schoolomgeving o Kinderwerktuinen o Natuurkwartier park met kinderboerderij, stadsmuseum, speeltuin, watermolen en natuureducatiecentrum o Lokale, duurzame energiefabriek o Aanleggen informatieve wandel- en rolstoelroute langs een (opnieuw) meanderende rivier o Nieuw NME-centrum o Totstandkoming energieneutrale stadsboerderij

Dat beleidsmedewerkers zich laten inspireren door succesvolle educatieve projecten en activiteiten voor jeugd en jongeren is des te interessanter nu uit het onderzoek blijkt dat deze doelgroep ook actief vraagt om NME. In antwoord op de vraag of de gemeente verzoeken van NME-afnemers ontvangt om NME-producten of voorzieningen, reageren vier op de tien gemeenten positief. Naast dat deze verzoeken bijna altijd van scholen afkomstig zijn, krijgen gemeenten ook te maken met een actieve vraag van buitenschoolse organisaties. Zo komt 51% van de verzoeken van de Brede school en buitenschoolse opvang. Daarnaast is 42% van de verzoeken afkomstig van buurt- en wijkverenigingen, 33% van jongeren en kinderen en nog eens 25% van (vrijtijds)verenigingen. Al met al bieden deze verzoeken de gemeenten mooie aanknopingspunten om verder uitwerking te geven aan het vraaggericht werken en het ontwikkelen van arrangementen. En daarmee handvatten om de activiteit in de gemeente voor NME te verbinden met de energie en vraag bij jeugd en jongeren in het bijzonder en de bewoners in het algemeen.

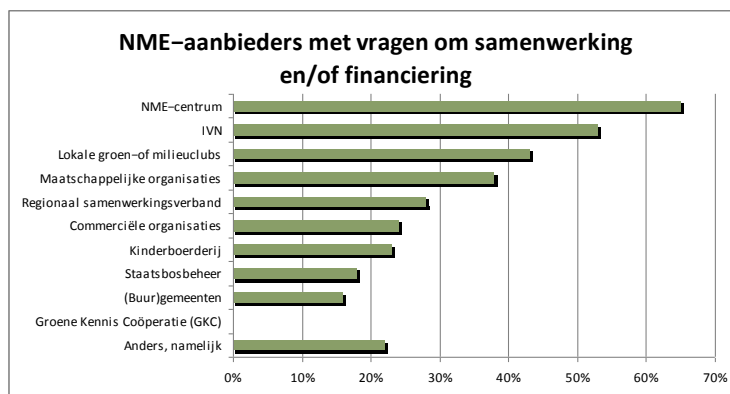
Figuur 9. Verzoeken van NME-afnemers

(n = 55)

Voldoen aan de vraag naar NME uit de samenleving hoeft je als gemeente niet alleen te doen. De gemeente heeft weliswaar een actieve rol in het stimuleren en activeren van het duurzame bewustzijn van de burger, maar daarbij kunnen partners worden gezocht, marktpartijen en anderen overheden die deze verantwoordelijkheid willen delen. In de gemeentepraktijk blijkt dat zo'n 60% van de responderende gemeenten verzoeken krijgt van NME-aanbieders over mogelijkheden tot (project)samenwerking en/of financiering. Naast bekende en voor de hand liggende aanbieders als het NME-centrum, het IVN en lokale groen en milieclubs (43%), zijn dat ook minder voor de hand liggende aanbieders als maatschappelijke organisaties (38%), regionale samenwerkingsverbanden (28%), commerciële organisaties (24%) en particuliere initiatieven. De antwoorden die zijn gegeven bij 'Anders' variëren van particulieren, het Klimaatverbond, De vlinderstichting en landbouworganisaties tot de Pabo, Landschap Noord Holland en agrariërs.

Figuur 10. Vragen van NME-aanbieders om samenwerking en/of financiering

(n = 87)

Al met al kunnen gemeenten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie voldoende energie en samenwerkingsbereidheid vinden en aangrijpen om lokaal gezamenlijk NME-plannen en activiteiten te arrangeren en uit te voeren.

Om meer inzicht te krijgen in de lokale meerwaarde van NME voor bestuurders in het bijzonder, is hen gevraagd naar wat zij belangrijk vinden aan NME en waarop ze trots zijn als het gaat om NME.

WETHOUDERS OVER NME:

Het meest trots ben ik op:

- de tentoonstelling 'Mezenplein 5' waarbij bezoekers door een fictief huis konden lopen en intussen op interactieve wijze op de hoogte werden gebracht van energiebesparing en natuur. Hoeveel water verbruikt een wasmachine, in hoeverre merkt een rups de gevolgen van klimaatverandering etc. "Het bleef heel erg dicht bij de mensen en bood ook handelingsperspectief, dat vond ik heel krachtig."
- het moment dat ik merk dat een beleidsmedewerker op eigen initiatief (en als gevolg van doorwerking van het NME-denken in beleid) bij het uitgeven van bouwkavels als vereiste er bij schrijft dat er een regenwatersysteem moet worden opgenomen.
- dat we 95% van de basisschoolleerlingen bereiken met ons NME programma.
- het nieuw en duurzaam te bouwen NME-centrum dat vanuit Lokaal akkoord gelden samen met bewoners en het wijkteam wordt vormgegeven met duurzame voorzieningen, een kinderwerktuin en een plek waar kinderen uit de buurt natuurlijk leren spelen.
- het feit dat je door het programma Natuur en Duurzaamheidseducatie mensen enthousiast maakt en je een mooi fundament hebt voor een goed NDE. Je krijgt er blijde kinderen van en als gemeente hebben we er een mooi NDE-centrum bij gekregen.
- het gegeven dat het voorstel voor een nieuw stadspark en NME-centrum, dat we opzetten in samenwerking met drie buurgemeenten, unaniem door de gemeenteraad is aangenomen.
- het feit dat alle scholen fanatiek meedoen en dat de onderwijzers het niet als een inmenging op hun onderwijs zien, maar als een aanvulling.
- het programma Countdown 2020 omdat het een mooie manier is om voor de branding van de gemeente te zorgen en het mogelijkheden biedt om interactie te krijgen tussen scholieren en ambtenaren over biodiversiteit.
- de bekendheid van het NME-centrum; 95% van de bewoners kent het. Dat is een mooi resultaat dat NME afrekenbaar maakt richting de samenleving.
- onze NME-activiteiten die de jongeren van vandaag praktijklessen duurzaamheid en hoe waardeer ik mijn eigen omgeving, meegeven. "Elke euro die je investeert, krijg je later in een veelvoud hiervoor terug".

Belangrijk aan NME vind ik dat:

- Het een rol kan spelen in het duurzaamheidsbeleid. Het gaat niet alleen om reductie van CO₂-uitstoot en het betrekken van het bedrijfsleven, maar ook om de educatie.
- Dat het in de samenleving terecht komt. Dat burgers het beleven. Dat NME van onderop komt.
- Dat we samen met Apenheul een nieuw, energieneutraal NME-centrum gaan neerzetten dat energieneutraal verbindt met educatie en met de bewoners van de gemeente.
- Dat het ervoor zorgt dat kinderen naar buiten gaan en in aanraking komen met de natuur. Je merkt dat dat voor de kinderen van nu veel minder vanzelfsprekend is. Ze kunnen nog geen stronk boerenkool herkennen. Je kunt dan ook niet vroeg genoeg beginnen met NME. Dat zorgt ervoor dat ze straks op latere leeftijd zorg voor hun omgeving zullen hebben. Lekker sjouwen in de modder in de regen, dat doet mooie dingen met kinderen.
- Kinderen kennis nemen van de natuur en de leefomgeving. Het is goed dat het NME-centrum scholieren kan leren wat de gevolgen zijn van hun gedrag voor het milieu en het klimaat en laat zien wat zij zelf kunnen doen.
- Kinderen daardoor bewust worden van hun omgeving. Als gemeente heb je daar een taak in. We hebben hier al vier soort natuurgebied. Als kinderen dat nu ervaren, leren ze het straks waarderen.

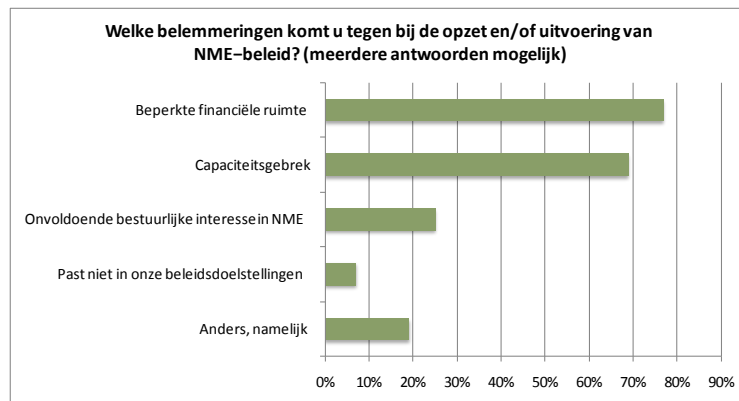

Uit de antwoorden mag worden opgemaakt dat bestuurders op verschillende wijze meerwaarde toekennen aan NME. NME is belangrijk omdat het de jeugd leert en laat ervaren hoe in de toekomst zelf bij te dragen aan een duurzame leefomgeving, omdat het leidt tot belangrijke, natuurlijke, voorzieningen in de gemeente, omdat het binnen de gemeente en tussen gemeenten duurzaamheid en duurzame samenwerking op gang brengt én omdat het positief uitstraalt op het duurzame en groene imago van een gemeente. Daarnaast speelt dat de geïnterviewde wethouders een intrinsieke motivatie hebben voor NME en het stuk voor stuk belangrijk vinden dat de jeugd van nu de natuur beleeft en ervaart en zo zich bewust wordt van het belang ervan.

6. Ondersteuningsbehoefte

Het programma NME wil graag weten hoe beleidsambtenaren en bestuurders te ondersteunen bij de ontwikkeling, uitvoering en continuering van de NME-activiteiten en -beleid. Welke belemmeringen en obstakels moeten daarvoor uit de weg worden geruimd? In antwoord op de vraag “welke belemmeringen komt u tegen bij de opzet en/of uitvoering van NME-beleid” noemen de respondenten capaciteitsgebrek (70%) en beperkte financiële ruimte (77%) als de grootste belemmeringen. Slechts 7% zegt dat NME niet bij de beleidsdoelstellingen past en niet meer dan een kwart van de respondenten geeft aan er bij bestuurders onvoldoende interesse voor NME bestaat.

Figuur 11. Belemmeringen bij opzet/uitvoering NME beleid

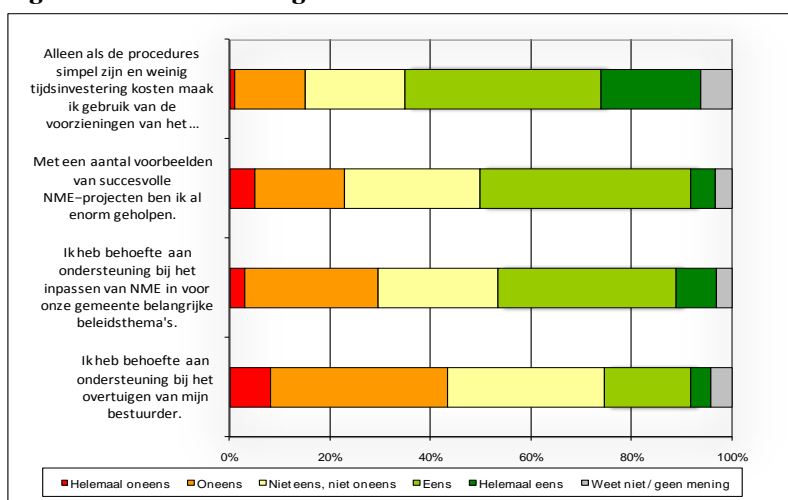
(n=149)

19% van de respondenten geeft nog een ander antwoord en noemt onder meer andere prioritering, beperkte doelgroepbenadering, het ontbreken van intra-gemeentelijke samenwerking en de overvoering van scholen met projecten als belemmeringen bij de opzet en/of uitvoering van NME beleid.

Uit dit alles kan worden afgeleid dat de ondersteuning door het programma NME kan bestaan uit het leren benutten van de kansen voor NME vanuit de bestuurlijke betrokkenheid bij het onderwerp en de bruikbaarheid van de instrumentele inzet van NME-beleid passend bij de lokale beleidsdoelstellingen. Zoals onderstaande figuur laat zien

hebben beleidsambtenaren daarnaast ook behoefte aan inspiratie in de vorm van voorbeelden van succesvolle NME-projecten.

Figuur 12. Ondersteuningsbehoefte beleidsambtenaren

De geïnterviewde bestuurders hadden zelf weinig behoefte aan ondersteuning vanuit het programmabureau. Wel konden zij zich voorstellen dat hun beleidsmedewerkers, of de medewerkers van de NME-centra, (strategische) meedenkkracht op prijs zouden stellen.

Concrete ondersteuningsvragen van wethouders t.b.v. beleidsmedewerkers of NME-centrum:

- Hoe zorg je voor een interactieve invulling van het NME-beleid of programma samen met burgers?
- Hoe betrek je nieuwe doelgroepen? Hoe doe je dat interactief?
- Welke strategie en tactiek kan ik inzetten om het thema biodiversiteit breed in te zetten bij scholen?
- Hoe kun je NME gebiedsbreed en integraal inzetten?
- Op welke manier kan ik op de hoogte komen van alle departementale, relevante NME-informatie en ontwikkelingen? Is daar een nieuwsbrief voor?
- We missen een instantie die de rol van kennismakelaar op zich neemt. Iets voor het programmabureau?
- Hoe moeten we vorm geven aan de voorlichtingsfunctie voor NME inzake klimaat- en duurzaamheidsbeleid?
- Kan ik informatie krijgen over wijzen waarop andere gemeenten hun beleid voeren en hoe ze de financiële middelen weten te regelen?
- Bestaat er een landelijk overzicht van alle NME-organisaties?
- Welke tools en informatie kunnen we gebruiken om anderen te overtuigen van de meerwaarde van NME? Is er iets als een landelijk visiedocument dat door gemeenten kan worden gebruikt?
- We hebben behoefte aan een kennis- en uitwisselingsplatform.
- Welke tips kunt u geven hoe in het collegeprogramma invulling te geven aan NME?
- Geef voorlichting aan gemeenten over het belang van inhuren professionals.
- Zorg voor meer samenwerking tussen aanbieders.
- Haal NME uit de geitenwollensokkenhoek en plaats het in een meer duurzame hoek. Je merkt dat er weerstand bij bewoners is tegen milieufreakerig gedoe'.
- Stimuleer dat de provincies de regierol op zich nemen en regionale of provinciale NME-programma's gaan ontwikkelen.

Overigens mag niet onvermeld blijven dat als het programma NME ondersteuning wil verlenen aan gemeenten, het dan meer naar buiten moet treden. Zo is nu nog maar 36% van de respondenten bekend met het programmabureau NME. Wel heeft 55% van de respondenten behoefte aan ondersteuning van het programmabureau.

7. Motiveren van de bestuurlijke vraag

Hoe NME nu op de bestuurlijke agenda te krijgen én te houden en de lokale vraagsturing voor NME te prikkelen onder beleidsomstandigheden, uitvoeringsstructuren, organisatorische voorwaarden en budgetten die per gemeente verschillend zijn? Hoe nut en noodzaak van NME voor bestuurders (en gemeenteraadsleden) duidelijk te maken en niet in de negatieve spiraal te komen van ‘wat levert het op’ en ‘de biologielees voorziet hier wel in’? Een belangrijke les uit het onderzoek is dat NME meerwaarde heeft en dat deze meerwaarde moet worden uitgevent.

Het onderzoek heeft aangetoond dat NME voor gemeenten meerwaarde heeft. Meerwaarde voor het realiseren van lokale beleidsdoelstellingen, voor een groene, duurzame leefomgeving nu en in de toekomst, voor het aangaan van elkaar versterkende relaties met (nieuwe) doelgroepen, voor een vruchtbare samenwerking met andere profit zowel als non-profit partijen, voor een groen imago van de gemeente en voor aandacht voor natuur, milieu en duurzaamheid in de gemeentelijke organisatie. Een aantal gemeenten heeft de boodschap al begrepen en is bezig het NME-beleid en de uitvoering daarvan te versterken door NME als beleidsinstrument in te zetten en slimme arrangementen te ontwikkelen. Andere gemeenten hebben de boodschap nog niet meegekregen. Niet uit onwil maar door gebrek aan kennis, informatie of bekendheid met de mogelijkheden voor NME. Voorlichting over de mogelijkheden en meerwaarde van NME lijkt het juiste instrument te zijn om deze gemeenten te motiveren voor NME. Voorlichting zowel aan bestuurders, gemeenteraadsleden als aan beleidsmedewerkers en uitvoerend ambtenaren. Zij zijn allen belangrijke schakels voor een succesvol NME en allen nodig voor het draagvlak.

Voorlichting over de meerwaarde en mogelijkheden van NME via o.a.:

- de website www.nme.nl en/of een nieuwsbrief
- een ambassadeursrol voor voorlopers
- (bijeenkomsten met) voorlopers
- het organiseren van werkbezoeken
- het opzetten van regionale kenniskringen (i.s.m. GDO)

Bij de voorlichting over de meerwaarde en mogelijkheden van NME gaat het om:

- Best practices uit de gemeentepraktijk voor de instrumentele inzet NME
- NME tastbaar en afrekenbaar leren maken in termen van bijvoorbeeld aantal afnemers/ bezoekers/ leerlingen, groene voorzieningen, aantal activiteiten, effecten (op de energierekening, op klimaatbeleid, op duurzaamheidsbeleid) etc.
- Lessen hoe aanbieders, afnemers en de gemeente(n) bij elkaar te brengen (in een arrangement)

- Een duurzame invalshoek voor NME (haal NME weg uit de geitenwollensokkenhoek)
- Duidelijkheid over de rol en verantwoordelijkheid die scholen wel én niet kunnen spelen
- Mogelijkheden om NME op te nemen in missie van het (nieuwe) college en het bestuursakkoord.
- De wijze les dat het goed is om te bedenken “dat wat je nu investeert, je later in veelvoud terugkrijgt. Wanneer je nu je inwoners, jong en oud, inzicht geeft in en leert over de waarde van hun natuur en milieu, creëer je voor later een bevolking die in actie komt voor de eigen omgeving. Die het waard vindt daarvoor in actie te komen. Die samenleving en leefomgeving met elkaar verbindt”.

Bijlage 1 Gesprekspartners diepte-interviews

- Mw. Houkje Rypstra, wethouder Sociale Zaken, Natuur en Milieu, Cultuur en Fries, Riolerings- en baggerbeleid, beheer en onderhoud openbare ruimte, PvdA, gemeente Tytsjerksteradiel, + Joke Beembroek, medewerker milieucommunicatie, 9 november 2009 (verkiesbaar en gekozen)
- Mw. José van Schie, wethouder Onderwijs, Jeugd, Welzijn, Sport en Recreatie, PvdA, gemeente Groningen, plus Niko Beets, communicatieadviseur Bestuursdienst, + Marike Venema, directeur Natuur- en Duurzaamheidseducatie (NDE) 12 november 2009 (niet verkiesbaar)
- Dhr. Bas de Peuter, wethouder Ruimtelijke ordening, Economie, Openbare werken en Milieu, Gemeentebelangen, gemeente Woudrichem, 17 november 2009, (verkiesbaar en gekozen)
- Dhr. Wim Hazeu, wethouder Verkeer en Mobiliteit, Stadsbeheer, Natuur, Milieu, Water & Afval, Monumenten & Archeologie, Bouwtoezicht, project A2, stadsdeelwethouder Noordoost, Groen Links gemeente Maastricht, 26 november 2009 (niet verkiesbaar)
- Dhr. Marco Kastelein, wethouder Stedelijk Beheer en Milieu (incl. groen), sport, ruimtelijke ordening, Westergouwe/Zuidplas, Oostpolder / Dink, Personeel en Organisatie, ontwikkeling spoorzone, CDA, gemeente Gouda + Evelien ten Cate, beleidsmedewerker NME, 26 november 2009 (verkiesbaar en gekozen)
- Dhr. André Baars, wethouder Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, Economische Zaken, Coördinatie Plattelandsontwikkeling, Bouwen en Milieu en de Huisvesting gemeentehuis, CDA, gemeente Bronckhorst, 2 december 2009 (verkiesbaar en gekozen)
- Dhr. Johan van Everdingen, wethouder onderwijs en jeugdbeleid, beheer openbare ruimte; verkeer en milieu en integrale veiligheid, + Niek Wolters, hoofd afdeling duurzame ontwikkeling, VVD, gemeente Nieuwegein, 2 december 2009 (niet verkiesbaar)
- Dhr. R. Linnekamp, Wethouder Milieu en Dierenwelzijn, GroenLinks, Zaanstad, 18 januari 2010 (verkiesbaar en herkozen)

Bijlage 2 Gesprekspartners 3- minuten gesprekken

- Dhr. F. Speel, wethouder Zoetermeer
- Mw. Mennebach, beleidsmedewerker milieu, Rheden
- Dhr. S. Terpstra, gemeente ?
- Mw. W. Hendriksen, hoofd afdeling duurzame ontwikkeling, Hengelo
- J.J. adviseur, Hoogezand Sappemeer
- M. van den Zonde, NDE, Groningen
- Dhr. D. te Grotenhuis, wethouder, Drechterland
- Mw. Boland, wethouder Enkhuizen
- Dhr. M. Boddeke, wethouder Apeldoorn
- W. Visser, wethouder, Moerdijk
- Mw. M. Hoenderloo, beleidsmedewerker NME, Barendrecht
- Dhr. G de Haan, beleidsmedewerker, Deventer